

Catharina Herman

Een legendarische vrouw uit Medemblick

*'Catharina Herman woonde in Medemblick en was getrouwd met een loods die rond 1601 naar Oostende werd gestuurd ...'*¹

*'Altijd zal niet alleen te Oostende maar in geheel Nederland de naam van Catharina Herman blijven leven ...'*²

In onze vaderlandse geschiedenisboeken komen individuele vrouwen weinig voor. Volgend jaar is er eindelijk een verrassende kentering. Onder de titel *'1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis'* zal Els Kloek proberen ons tijdsbeeld te veranderen. Ze hoopt door haar boek en een tentoonstelling beroemde, beruchte en spraakmakende vrouwen uit de vergetelheid te halen. Eén van die vrouwen is Catharina Herman. Hier een poging om haar naam in elk geval plaatselijke bekendheid te geven.

Inleiding

Wie het verhaal over Catharina een beetje wil begrijpen, moet wel enkele eeuwen teruggaan in de geschiedenis. Nederland zit midden in de Tachtigjarige Oorlog en Prins Maurits laat zien dat je in naam van Oranje al op achttienjarige leeftijd stadhouder en voorzitter van de Raad van State kunt zijn.

Een bekend jaartal uit onze geschiedenis is ongetwijfeld 1600. Ja, 'Slag bij Nieuwpoort'. Omdat het jaartal makkelijk te onthouden is, wordt deze overwinning van Maurits vaak als mijlpaal beschreven. Een jaar later is de Vlaamse stad Oostende doelwit van het Spaanse leger. De stad is omsingeld en op 6 juli 1601 klinkt het eerste kanonschot. Maar ondanks de overweldigende militaire aanval, soms 3.000 schoten per dag, houdt Oostende stand.

Het beroemde beleg van Oostende duurt maar liefst drie jaar, drie maanden en drie dagen. Hoe kan dat? Waarom lukt het de Spanjaarden niet de Vlaamse stad te veroveren? De belangrijkste oorzaak is de ligging aan zee. Hollandse schepen zorgen voor de aanvoer van wapens, medicijnen, voedsel, wijn en bier. Eén van die schepen vertrekt eind augustus vanuit een bekende havenstad: Medemblick.

Afscheid

Aan de kade van de pas gegraven Nieuwe Haven, tegenwoordig Oosterhaven, wordt de bemanning door familie en vrienden uitgezwaaid. Eén van hen is Catharina; ze pinkt een traan weg en beseft dat ze weer enkele maanden in de wachtkamer zit.

Afb. 1: Het belegerde Oostende.

Gelukkig is ze niet de enige. Samen met de vrouw van de kapitein loopt ze gearmd naar huis. Wie zich een beeld wil vormen van Catharina's afscheid van haar man kan terecht bij verschillende auteurs die over haar verhaald hebben.³

Als Catharina een paar maanden later weer op de kade van de Oosterhaven staat, slaat de schrik haar om het hart. Zeelieden stappen aan wal maar waar is Herman gebleven? Wat is er met hem gebeurd? Het antwoord op haar vragen hoort ze uiteindelijk van enkele opvarenden. Herman is door de Spanjaarden gevangen genomen! Het bericht wordt bevestigd door de kapitein van het schip. Hij vertelt hoe door een aantal toevallige omstandigheden Herman de dupe is geworden van de gebeurtenissen rondom Kerst.

Oostende zou zich overgeven maar op het laatste moment ging dat toch niet door. Duinen werden doorgestoken met als gevolg dat de stad vooral tijdens de vloed meer op een eiland leek. Het Spaanse leger is door de wateroverlast machteloos geworden. Charles de Longueval, graaf van Bucqoy, is woedend wanneer hij als legeraanvoerder beseft dat de stad niet in Spaanse handen valt. Rond die tijd belandt Herman in de gevangenis en zijn vooruitzichten zijn somber.

Weerzien

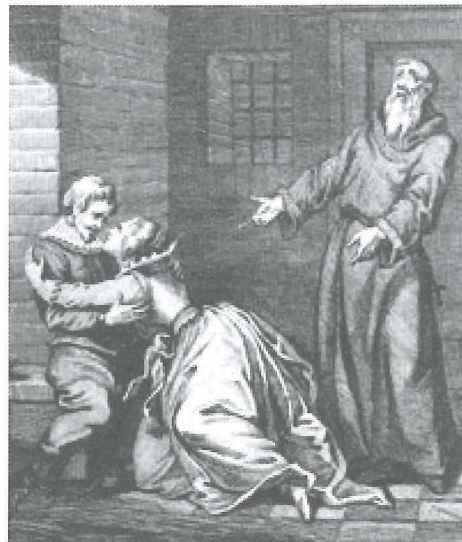
Catharina neemt in Medenblich een opzienbarend besluit. Ze is van plan Herman te bevrijden en daartoe verkoopt ze al haar bezittingen. Ze snijdt gedeeltelijk haar mooie blonde haar af, verkleedt zich in mannengewaad en begeeft zich op reis naar het belegerde Oostende. Na een moeilijke eenzame tocht bereikt ze die gelukkig en denkt dat ze de grootste gevaren achter de rug heeft. Helaas is dit niet geval.

Want, zo citeert Jan Jacob Vereul in zijn voorwoord: *'Hare ongemeene schoonheid trok de ogen, hare spraek de aendacht van het Spaensche Krijgsvolk en maekte haer verdacht'*. Ze wordt beschouwd als een spion van Prins Maurits en gevangen genomen. Zwaar geboeid wordt ze in een kerker gegooid. Tot haar schrik hoort ze daar dat Herman mogelijk tot de zeven Hollanders behoort die als vergelding zal worden doodgeschoten. Ze smeekt om een priester en vertelt hem de waarheid: 'Ik ben een vrouw en geen spion. Ik wil bij mijn man zijn en samen met hem sterven.'

De pater jezuiet is getroffen door haar bekentenis. Hij vertelt haar ontroerende verhaal aan de graaf en verzoekt hem om Catherina naar de cel van Herman te brengen. Charles de Longueval stemt toe en de pater begeleidt haar naar de locatie van haar man. Het beeld van hun ontmoeting is onder meer vastgelegd in bijgaande weergave (Afb. 2).

Het emotionele weerzien is zo overweldigend dat Herman zijn vrouw neer ziet storten. Weer bij bewustzijn komt haar hele verhaal naar boven. De omstanders zijn ontroerd.

En de graaf? Wel, dit is wat Kok in zijn 'Vaderlandsch Woordenboek' schrijft: *'De Graef van Bucquoi begeerde dit edel paer te zien. Verwonderd, en diep getroffen door zulk eene ongemeende getrouwheid, kon hij aen de stem van zijn hart niet weerstaen, en gaf de beiden echtgenooten de volle vrijheid'*.

Afb. 2: Weerzien van Catharina met haar man.

Schrijvers

De beschrijving van Kok is de inspiratiebron geweest voor Jan Jacob Vereul: *'De deugd van deze vrouw verrukte mij zodanig dat ik het niet kon weerstaan, haar tot onderwerp van mijn arbeid te nemen.'* Vereul heeft er in 1793 een toneelstuk over geschreven. Ongeveer gelijktijdig heeft ook de beroemde schrijver Willem Bilderdijk (1756-1831) het plan opgevat om Catherina de hoofdperson te maken voor een spannend historisch verhaal.

In zijn overvolle boekenkast heeft hij zeker wel eens gebladerd in het historische woordenboek van David van Hoogstraten. Mijn veronderstelling is dat Bilderdijks belangstelling waarschijnlijk samenhangt met ten minste drie naamgenoten van Catharina. Willem was getrouwd met Catharina Woesthoven. Als advocaat verdedigt hij Catharina Mulder die landelijke bekendheid kreeg met haar naam Kaat Mossel. En als de docent Bilderdijk in Engeland verliefd wordt op een negentienjarige Katharina en daarmee samen gaat wonen, dan is het niet verwonderlijk dat hij uiteindelijk een lang gedicht schrijft met als titel 'Katharina Herman'. In zijn voorwoord merkt hij op dat Jan Jacob Vereul hem voor is geweest en hij zijn oorspronkelijke plan voor een boek heeft laten varen.

De Fransman Louis Moreri (1643-1680) is waarschijnlijk de belangrijkste auteur geweest die het verhaal van Catharina verspreid heeft. In 1674 publiceert hij zijn eerste overzicht van historische figuren.

Er verschijnen vele herdrukken en het aantal delen van zijn encyclopedie neemt in de navolgende jaren steeds meer plaats in. In 1759 is de twintigste editie uitgegroeid tot tien delen. En de vertalingen zijn telkens in het Engels, Duits, Italiaans en Nederlands en Spaans (zie Afb. 3).

Afb. 3: Boekplaat van het *Nederlands Historisch Woordenboek* van Moreri.

Moreri heeft zijn beschrijving van Catharina vrijwel letterlijk overgenomen van zijn landgenoot Hilarion de Coste die in 1647 zijn tweede bundel schreef over vermaarde vrouwen.

Feit of fictie?

Wie de oorspronkelijke tekst over Catharina leest, ontkomt natuurlijk niet aan de vraag of haar geschiedenis feit of fictie is.

Ik vermoed dat de essentie van het verhaal op feiten berust. Een bekend psychologisch experiment is een spannend verhaal mondeling laten door vertellen. Naarmate er meer doorvertellers zijn, wordt een verhaal sterker overdreven en lijkt het steeds minder op de beginzinnen.

Voor Catherina Herman geldt gelukkig dat de gebeurtenissen zijn opgeschreven, al gebeurt dit wel bijna vijftig jaar later. Hoe Hilarion de Coste (1595-1661) aan de informatie over de Medemblikse vrouw is gekomen weten we niet. Wel is het opmerkelijk dat De Coste is opgeleid door Jezuïeten.

Datzelfde geldt voor zijn beroemde navolger Moreri. Ik kan me eerlijk gezegd niet voorstellen dat het hele verhaal dat De Coste in 1647 publiceert louter fictie is. Mogelijk heeft hij het verhaal van Catharina tijdens zijn opleiding gehoord. Zo is er in elk geval een zeer bekende jezuïet die toen niet ver van Oostende leefde. Zijn naam is Bernardus Bauhuis (1576-1619) en zijn woonplaats is Antwerpen, de stad die in 1585 in Spaanse handen viel.

Katholiek

Over de afloop van de geschiedenis over Catharina kan men slechts gissen. Veel schrijvers hebben er een eigen draai aangegeven. Wel noemen zij allen de kenmerken van Catharina die door De Coste benadrukt werden: haar wonderlijke schoonheid, haar uitzonderlijke huwelijksrouw en haar dappere poging om Herman te redden. Heel opmerkelijk is dat de laatste zinnen van De Coste zijn weggelaten in de klassieke Nederlandse biografische woordenboeken. Ik vermoed dat het schrappen van de laatste alinea samenhangt met de godsdienstoorlogen in het verleden.

In het oorspronkelijke verhaal van De Coste is Herman zo onder de indruk van de liefde van zijn vrouw, de goedheid van de graaf en de inzet van de jezuïet dat hij vrijwillig besluit zich te bekeren tot het 'ware' geloof. Deze bekering van Herman treft men niet aan in de beschrijvingen die Van Hoogstraten, Kok, Van der Aa geven. Dat de katholieke Nederlanders het in de tijd van Catharina niet makkelijk hadden, weten we.

Ook in Medemblik is dit geloof eeuwen onderdrukt. Pas in de negentiende eeuw is er sprake van verlichting. Een belangrijke katholieke schrijver in die tijd is Joseph Alberdingk Thijm (1820-1889). Als boekhandelaar neemt hij het initiatief voor de uitgave van een *Volks-Almanak* voor Nederlandse katholieken. In de bundel van 1860, volume 9, wordt het verhaal van onze hoofdpersoon beschreven door ene Mejuffrouw Truda. Het tijdsbeeld kan men afleiden uit de ondertitel van 'Catharina Herman'; die luidt: 'Ook eens niet-remonstrantsche huwelijksliefde'.

Maria ter Meetelen

De geschiedenis van Catharina vertoont enkele opmerkelijke overeenkomsten met de geschiedenis van een andere beroemde Medemblickse vrouw: Maria ter Meetelen.

Maria (geboren in Amsterdam) vertrekt in 1725 als 21-jarige naar Zuid-Europa. Ze doet dat in mannenklederen en evenals Catharina wordt ze gevangen genomen. De kapers brengen haar naar Marokko. 'Ik was jong en schoon', zo schrijft Maria in haar verslag, 'dus de Sultan wilde me graag hebben'. Terzijde: volgens sommige auteurs over Catharina wilde de graaf haar eveneens graag als vrouw hebben maar Catharina weigerde dat.

De enige uitkomst voor Maria was met een man trouwen en gelukkig ontmoet ze Pieter, een Medemblicker zeeman. Helaas is er wel een probleem want Maria is katholiek en Pieter is protestant. Gelukkig biedt ook in haar geschiedenis een priester uitkomst. Pieter bekeert zich tot het 'ware' geloof en als echtgenoten krijgen ze meer vrijheid. Pas in 1743 kunnen beiden richting Medemblick gaan. In de Radboudveste publiceert Maria in 1748 haar verhaal; Pieter is dan op zee. In 1749 komt het tragische bericht dat Pieter is overleden. Enkele jaren later kiest Maria weer voor een verre reis. Hoe dat afliep? Opnieuw de gelijkenis met het leven van Catharina. We weten nog steeds niet wat er met beide vrouwen gebeurd is.

Tot slot

Els Kloek besluit haar tekst met de opmerking dat de man van Catharina eigenlijk naamloos is maar dat schrijvers hem later maar de naam Herman gegeven hebben. Of deze conclusie juist is, waag ik te betwijfelen.

Wie met behulp van Google de naam Catherina Herman intikt, zal ervaren hoe levendig deze naam nog steeds is, vooral in de Verenigde Staten. Of één van hen een ver familielid heeft gehad uit Medemblick? Zijn Catharina en Herman de oceaan overgestoken? Enkele overzeese naamgenoten heb ik gemaild. De reacties laten zich raden.

Ja, onze verre voorouders komen inderdaad uit Europa en misschien zijn we afstammelingen van je heldin.

In mijn geheugen zit nu in elk geval het jaartal 1601. Wat gebeurde er toen? Juist, de onvergetelijke Catharina verlaat Medemblick.

Ad Dudink
Medemblick, juni 2012

Geraadpleegde bronnen

A.G.L., Kracht der christelijke godsdienst in karakterschetsen uit de Nederlandsche geschiedenis, eerste deel, Amsterdam, 1833, 292-303.

A.J. van der Aa, Herman (Catharina), Biographisch woordenboek der Nederlanden, Deel 8, Haarlem, 1867, 668-669.

J.A. Alberdingk Thijm, Catharina Herman, ook eens niet-remonstrantsche huwelijksliefde (Truda F.), *Volksalmanak voor Nederlandsche Katholieken in 's Heeren schrikkeljaar*, Amsterdam, 1860, 89-91.

W. Bilderdijk, Katharina Herman: romance, *Mengelpoezy, bevattende vertellingen en romances, van W. Bilderdijk*, Amsterdam, 1799, 175-186.

T. Carlyle, The Heroine of Ostend, *Fraser's magazine for town and country*, volume 39, London, 1844, 439-441.

Hilarion de Coste, Catherine Herman, Paysanne de Hollande, *Les Eloges et les vies des Reynes, des Princesses et des Dames illustres en pieté en courage & en Doctrine, qui ont fleury de nostre temps, & du temps de nos Peres*, Paris, 1647, 354-357.

J. Honig Jzn. Jr., *Catharina Herman en de watergeus. Twee verhalen*, Amsterdam, 1840.

D. van Hoogstraten & M. Brouërius van Nidek, *Groot, algemeen, historisch, geografisch, genealogisch en oordeelkundig woordenboek*, Amsterdam, 1725.

E. Kloek, Catharina Herman, in *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, 2012.

Jacobus Kok, *Vaderlandsch Woordenboek*, 1780-1796.

L. Moreri, Herman (Catherine), *Supplement ou troisième volume du Grand dictionnaire historique, ou Mélange curieux de l'histoire sacrée et profane*, 1689, 670.

Cabrielle de P..., Catherine Herman (23 juni), *Année des Dames, ou petite biographie des femmes célèbres*, Paris, 1820, 240-241.

J. Perier, *Histoire remarquable et véritable de ce que c'est passé par chacun jour au siege de la ville Ostende*, Paris, 1604.

E. Starling, *Magnanimity of Catharine Herman, Noble deeds of woman or examples of female courage and virtue*, Boston, 1853, 151-153.

J.J. Vereul, *Catharina Herman. Tooneelspel*, Amsterdam, 1793.

Herkomst afbeeldingen:

Ad Dudink, Medemblick: 3.

users.skynet.be/Protest.kerk_Oostende/gevolg_bel eg.htm: 1.

www.historici.nl: 2.

¹ Uit: Kloek.

² Uit: A.G.L., 293.

³ Zie geraadpleegde bronnen.